

การศึกษาวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง
ตำบลนาเวียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร*

AN ANALYSIS STUDY OF AESTHETIC BEAUTY OF WATSRATRAINURAK'S HOR TAI
(HALL), BAN NA WIANG, NA WIANG SUB-DISTRICT, SAI MUN DISTRICT,
YASOTHON PROVINCE

พระจักรพงษ์ สุวรรณโณ(สุโพธิ์), พระมหาสากล สุภรเมธี,
พระใบฎีกา นรินทร์ สีลเตโช³

Phra Chakraphong Suwanno(Supho)¹, Phramaha Sakol Subharamedhi²,
Phrabidika Narin Silatecho³

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2,3}

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.^{1,2,3}

Email : jakkaphong301993@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร เป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 รูป/คนเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย เป็นข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์หอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ พบว่า สร้างด้วยสถาปัตยกรรมแบบพม่า สร้างโดยช่างลาวที่อพยพมาครั้งตั้งหมู่บ้าน ตัวอาคารสร้างด้วยไม้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก หลังคามุงด้วยไม้ซ้อนลดหลั่นกัน 4 ชั้น บานประตูแกะสลักลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานพม่าและลาว 2. แนวคิดและทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์พบว่า สุนทรียศาสตร์คือศาสตร์ที่แสวงหาความจริงเกี่ยวกับความงามและเกณฑ์ตัดสินความงาม มีทฤษฎีจิตวิสัยนิยม, ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยม, ทฤษฎีสัมพัทธนิยม, ทฤษฎีสัมบูรณ์นิยม 3. จากการวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตรวัดสระไตรนุรักษ์บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง จังหวัดยโสธร ด้วยทฤษฎีจิตวิสัยนิยม ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยม ทฤษฎีสัมพัทธนิยม และทฤษฎีสัมบูรณ์นิยม ผลการวิเคราะห์ทฤษฎีทั้ง 4 ทฤษฎีที่เหมาะสมที่จะใช้ตัดสินความงามของหอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ คือ ทฤษฎีสัมพัทธนิยม ด้วยเหตุผลที่ว่า ทฤษฎีนี้ใช้สภาพแวดล้อมคือ ความเชื่อด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ของสังคมนั้นมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์ของศิลปะนั้นๆ ส่วนทฤษฎีอื่นๆ เป็นเพียงประกอบในการตัดสินความงามเท่านั้น

คำสำคัญ : 1. ความงาม 2. สุนทรียศาสตร์ 3. หอไตรวัดสระไตรนุรักษ์

ABSTRACT

This research article has objectives 1) to study the aesthetic beauty of Wat Sra Trai Nurak's Hor Trai (hall), 2) to study aesthetic concepts and theories and 3) to analyze the aesthetic beauty of Wat Sra Trai Nurak's Hor Trai (hall), Ban Na Wiang, Na Wiang Sub-district, Sai Mun District, Yasothon Province. It was a qualitative research by to study documents and interviews with 11 qualified persons. Data were collected from documents and research, It was descriptive analysis.

The results of research found that : 1. The aesthetic beauty of Wat Sa Trai Nurak's Hor Trai (hall) was found to be built with Burmese architecture,built by Lao craftsmen who migrated to the village. The building is made of wood facing west. The roof is made of 4 tiered cascades of wood and the door panels are carved with patterns that are unique to the architecture of Burmese and Laos. 2. Concepts and theories of aesthetic beauty found that aesthetics is a science that seeks the truth about beauty and judges beauty. There are theory of idealism, materialism, relativism, and absolutism.3. From analyzing the aesthetic beauty of Wat Sra Trai Nurak's Hor Trai (hall), Ban Na Wiang, Na Wiang Sub-district, Yasothon Province with the theory of ideology,the materialistic theory, the theory of relativity and the theory of absolutism. The result of the analysis of the four theories. Theory is the suitable for judging the beauty of Wat Sra Trai Nurak's Hor Trai (hall) that is the theory of relativity. for that reason, this theory uses the environment of religious, cultural and traditional beliefs of society are important elements in determining the aesthetic beauty of an art. Other theories, they are just in the judgment of beauty only.

Keywords : 1. Beauty 2. Aesthetics 3. Wat Sra Trai Nurak's Hor Trai

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

หอไตรในยุคแรกเริ่ม ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียหลังจากสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ต่อมาในการทำสังคายนา เพื่อรวบรวมพระไตรปิฎกมิให้สูญหายเก็บไว้ในธรรมเจดีย์ สถูปหรือเจดีย์ ภายหลังจึงได้สร้างอาคารเฉพาะขึ้นเพื่อความสะดวกในการเก็บรักษาและใช้ประโยชน์ วัตถุประสงค์ที่มี มาทำให้มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น หอพระธรรม หอพระมณฑิยธรรม หอพระไตรปิฎกและท้องถิ่น ทั่วๆ ไปนิยมเรียกว่า “หอไตร” ในสมัยสุโขทัย ได้ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ 4 (จารึกป่า มะม่วง) สมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย กล่าวถึงการเก็บพระไตรปิฎกไว้บนราชมณฑิย ส่วนในสมัย กรุงศรีอยุธยา ก็ปรากฏการสร้างที่เก็บพระไตรปิฎกไว้ในหอพระมณฑิยธรรม และหอไตรสมัย รัตนโกสินทร์ก็ยังคงสืบทอดคตินิยมในการสร้างที่เก็บคัมภีร์พระไตรปิฎก (สถาพร อรุณวิลาศ, 2534) ในอดีตหอไตรหรือหอธรรมจึงเป็นเสมือนห้องสมุด แหล่งชุมชนทรัพยากรทางปัญญาสำหรับพระภิกษุสงฆ์

สามเณรเข้ามาศึกษาหาความรู้ เป็นพื้นที่สงวนเฉพาะสงฆ์เท่านั้น บุคคลภายนอกไม่สามารถล่วงล้ำเข้าไปได้ แม้กระทั่งตัวคัมภีร์ไบเบิลที่อยู่นอกหอไตรก็ไม่อนุญาตให้สตรีเพศจับต้อง

เพราะถือว่าคัมภีร์ที่ได้รับการจารและตรวจทานเรียบร้อยแล้วเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควรค่าแก่การเคารพบูชาการเก็บรักษาคัมภีร์ไว้ ณ หอไตรกลางน้ำ นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยให้คัมภีร์ไบเบิลพ้นจากภัยต่างๆ จนสามารถอยู่รอดปลอดภัย ผ่านกาลเวลามาได้ถึงปัจจุบัน เพราะสายน้ำเป็นเกราะป้องกันตัวอาคารที่เป็นเรือนไม้ ไม้ให้ปลวก มด แมลงและสัตว์อื่นๆ (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ, 2557) ไม่ให้เลือดลอดเข้าไปกัดแทะทำลายคัมภีร์ภายในหอไตรอีกทั้งความชุ่มชื้นของสายน้ำที่พัดผ่านตามร่องพื้นไม้กระดานของหอไตร ทำให้อากาศภายในอาคารชุ่มเย็น ช่วยรักษาน้ำมันตามธรรมชาติในเนื้อลาน ทำให้คัมภีร์ไบเบิลยังคงความยืดหยุ่น ไม่แห้งกรอบ จึงทำให้สามารถคงสภาพได้นานหลายร้อยปี ประโยชน์อีกทางหนึ่ง คือ เมื่อเกิดอัคคีภัย สายน้ำจะเป็นแนวป้องกันสมบัติอันล้ำค่าของพระศาสนาไม่ให้มอดไหม้สูญไปกับเปลวเพลิงนอกจากนี้ความสงบเย็นของสายน้ำยังเป็นเครื่องป้องกันสิ่งรบกวนจากภายนอก ไม่ให้เข้ามาทำลายสมาธิพระภิกษุผู้ศึกษาธรรมะขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้รู้แจ้งแตกฉานในธรรมะอันลุ่มลึกไปตามลำดับ การสร้างหนังสือถวายวัด ก็เปลี่ยนรูปแบบไปเป็นการพิมพ์ ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ แทนการเขียนด้วยมือบนกระดาษข่อย หรือการจารลงบนใบลาน หอพระไตรปิฎกจึงลดความสำคัญลง และมักไม่ค่อยมีการสร้างขึ้นใหม่ ส่วนวัดที่มีหอพระไตรปิฎกอยู่แต่เดิม ก็มักปล่อยให้ทรุดโทรมปรักหักพังไปตามกาลเวลา อย่างไรก็ตาม ยังคงมีวัดบางแห่ง ที่เห็นความสำคัญของหอพระไตรปิฎก และทำนุบำรุงรักษาไว้ ให้มีสภาพดี และใช้งานได้ยาวนานสืบไป ที่สำคัญคือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว ในพระบรมมหาราชวัง มีหอพระไตรปิฎกซึ่งเรียกว่า หอพระมณเฑียรธรรม ปัจจุบันยังคงใช้เป็นที่เก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกของหลวงซึ่งสร้างขึ้น เมื่อครั้งรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั่นเอง (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร, 2564)

สมัยพุทธกาลการศึกษาพระธรรมคำสอนเป็นเล่มคัมภีร์จนเมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายไปตั้งมั่นอยู่ในลังกาทวีป พระเถระผู้บริหารการพระศาสนามาคำนึงว่า สืบไปภายหน้ากุลบุตรจะถอยปัญญาปมื่ออาจจะทรงจำคำสอนไว้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์เหมือนกาลก่อน ควรจารึกพระธรรมวินัยลงเป็นลายลักษณ์อักษร จึงประชุมกันจารพุทธพจน์ลงในใบลานเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 5 (พ.ศ. 450 บางมติว่า พ.ศ. 436) พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือเล่มคัมภีร์ที่เรียกกันว่าพระไตรปิฎก จึงมีมาตั้งแต่บัดนั้นตั้งแต่นั้น พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปถึงถิ่นไหน พระไตรปิฎกก็มีไปถึงถิ่นนั้น และมีผู้มีจิตศรัทธาานิยมคัดลอกพระไตรปิฎกหรือที่เรียกกันในภาษาไทยสมัยเก่าว่า “สร้าง” แล้วนำไปถวายภิกษุหรือถวายไว้ประจำวัดเพื่อใช้ศึกษาพระธรรมวินัย นับถือกันว่าเป็นของสำคัญเสมือนเป็นองค์พระบรมศาสดา และถือว่าเป็นวิธีสืบอายุพระศาสนาที่สำคัญยิ่งด้วยเหตุว่าเป็นของสำคัญเช่นนี้จึงต้องมีสถานที่เก็บรักษาโดยเฉพาะโดยนิยมสร้างขึ้นเป็นเอกเทศต่างหากจากเสนาสนะอื่นในภาษาไทยเรียกสถานที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกว่า “หอพระไตรปิฎก” และเรียกตัดลัดลงไปเป็น หอไตร (วสันต์ ชิวะสาธน์, 2552) หอไตรที่มีปรากฏในสยามประเทศมีอยู่หลายรุ่นหลายสมัย เป็นที่เก็บพระคัมภีร์และตัวธรรม หอไตรคือศาสนาสถาน หรืออาคารทางศาสนาประเภทหนึ่งของพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในวัด บางวัดตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส และบางวัดตั้งอยู่ในเขตสังฆาวาส เป็น

อาคารขนาดเล็กสำหรับเก็บรักษาและศึกษาพระธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระไตรปิฎก (สมคิดวีระ ทัศนกุล, 2545) หอไตรก็คือห้องสมุดของวัด ใช้เป็นที่เก็บหนังสือรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทางด้านพระพุทธศาสนา หอพระไตรปิฎกจึงมีความสำคัญทำนองเดียวกับห้องสมุดในโรงเรียนไว้ศึกษาพระธรรมสำหรับพระสงฆ์ ในอีสานนิยมทำเป็นอาคารสองชั้น บางแห่งจะตั้งอยู่กลางน้ำใช้สะพานไม้พาดชั่วคราวสำหรับเดินแล้วชักเก็บได้ โดยมีวัตถุประสงคืไว้เป็นที่เก็บพระคัมภีร์ และพระไตรปิฎกซึ่งเป็นใบลานใบข่อย หอไตรที่ทำเป็นสองชั้นนั้น ชั้นบนจะใช้เป็นที่เก็บพระธรรมคัมภีร์ทั้งหลาย ไม่มีทางขึ้นถาวร แต่จะใช้บันไดพาด เมื่อเลิกใช้ก็เก็บบันได ชั้นล่างใช้เป็นที่ศึกษาพระธรรมที่ขึ้นไปเอามาจากชั้นบน ศึกษาเสร็จก็เอาขึ้นไปเก็บที่ชั้นบนหอไตรในภาคกลางมักเป็นชั้นเดียว ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของหอไตรซึ่งปัจจุบันนี้ มีน้อยมากหอไตรเป็นศิลปะ วัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่จะรักษาไว้ให้เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผ่านใจและเยาวชนรุ่นหลัง หอไตรกลางน้ำที่วัดสระไตรนุรักษ์ ถือเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสานความงามของหอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เป็นความงามที่เป็นเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา ในทางปรัชญา มีปรัชญาสาขาหนึ่งที่ค้นหาความจริงว่าความงามมีอยู่จริงหรือไม่ความงามคืออะไร ปรัชญาสาขานั้นคือ (พ่วง มีนอก, 2536) สุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับความงาม โดยมีนักปรัชญา 3 กลุ่ม ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินว่างามหรือไม่อย่างไร นักปรัชญาทั้ง 3 คือ กลุ่มอตินิยม กลุ่มปรนัยนิยม และกลุ่มสัมพัทธนิยม ที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความงามในมุมมองทางปรัชญาจากความสำคัญของหอไตรซึ่งเป็นความงามที่เป็นเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้น หอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง หมู่ที่ 1 ตำบลนาเวียง เป็นหอไตรเก่าแก่กลางสระน้ำ สร้างมาประมาณร้อยกว่าปี เป็นสถาปัตยกรรมแบบพม่าหรือไทยใหญ่ เป็นอาคารไม้ขนาดกว้าง 8.30 เมตร ยาว 10.50 เมตร หลังคามุงสังกะสี มีชายคายื่นทั้ง 4 ทิศ หลังคามี 4 ชั้น ลดหลั่นกันขึ้นไปมีประตูด้านหน้า 1 ช่อง บานประตูแกะสลักลวดลายสวยงาม ใช้เป็นที่เก็บพระไตรปิฎกแม่แต่โบราณ มีความโดดเด่นและสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ แต่ผู้ที่ได้ชมหรือพบเห็นแต่ละคนอาจมีมุมมองความงามนี้ไม่เหมือนกัน เช่น บางคนอาจจะบอกว่าใช่ๆ เป็นศิลปะที่งดงามจริงๆ บางคนอาจจะบอกว่าก็เหมือนที่เคยเห็นทั่วไป หรือบางคนอาจจะบอกว่าไม่งามเลยจากประเด็นในเรื่องของมุมมองความงามของแต่ละคนหรือข้อถกเถียงเรื่องความงามนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะหาข้อสรุปหรือเกณฑ์ตัดสินความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความงามเชิงสุนทรียศาสตร์หอไตร วัดสระไตรนุรักษ์
- 2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบประวัติและการสร้างหอไตรและลักษณะทางสถาปัตยกรรมความงามของหอไตร
- 3.2 ทำให้รู้แนวคิด ทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์
- 3.3 ทำให้ชาวบ้านได้รู้ถึงความงามของสถาปัตยกรรมของหอไตรว่ามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างไร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลโดยแบ่งขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยออกได้ดังนี้

1. ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษารวบรวมข้อมูลในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องหอไตรจากหนังสือความงามของสถาปัตยกรรม เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการทราบ

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลข้อมูลจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนทางสถาปัตยกรรม เรื่องความงามของหอไตรเชิงสุนทรียศาสตร์และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากประกรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 11 รูป/คน สัมภาษณ์ผู้รู้และมีความเกี่ยวข้องกับความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด นำส่งหนังสือถึงเจ้าคณะตำบลนาเวียง เจ้าอาวาสวัดบ้านนาเวียง นักวิชาการกรมศิลปกร นักปราชญ์ ประชาชนทั่วไป มีคฤหบดีท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาเวียง ครูโรงเรียนบ้านนาเวียง กำนันตำบลนาเวียง ผู้ใหญ่บ้านนาเวียง วัฒนธรรมอำเภอเมือง นำส่งหนังสือเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ว่าชาวบ้านมองความงามของหอไตรมีความโดดเด่นอย่างไร

3. นำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลงานการวิจัยต่อไป

5. ผลการวิจัย

- 5.1 ผลการศึกษาความงามเชิงสุนทรียศาสตร์หอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ พบว่า หอไตรวัดสระไตรนุรักษ์สร้างด้วยสถาปัตยกรรมแบบพม่าสร้างโดยช่างลาวที่อพยพมาครั้งตั้งหมู่บ้าน ตัวอาคารสร้างด้วยไม้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก หลังคามุงด้วยไม้ซ้อนลดหลั่นกัน 4 ชั้น มีชายคายื่นออกมาทั้ง 4 ด้านบานประตูแกะสลักลวดลายสวยงาม รวมทั้งรายละเอียดต่างๆ ของซ่อฟ้า กระจกประดับ บัวเชิงชายหางหงส์ (ตัวหงา) มีลวดลายกนกซ้อนกัน 4 ชั้น ตรงกลางเป็นห้องทึบเป็นที่เก็บพระไตรปิฎกมีทางเดินรอบนอกมองดูแล้วสลดตาด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพม่าเป็นจินตนาการของช่างที่สร้างได้อย่างสวยงามลงตัวพอเหมาะกะกับพื้นที่ ความงามของหอไตรนี้ได้เกิดขึ้นโดยตัวอาคารตามลำพังหากมีสภาพแวดล้อมหรือแม้แต่สระซุ้ดที่ช่วยส่งเสริมให้อาคารเด่นเป็นสง่าทำแต่ดลมาหลายชั่วอายุคน นอกเหนือจากคุณค่าโดยเฉพาะส่วนหลังของหลังคาที่สูงเด่นเสมือนธรรมเจดีย์ที่ถูกสร้างขึ้นถวายเป็น

พุทธบูชา ปัจจุบันเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์และการพิมพ์ทำให้การใช้งานของหอไตรถูกลดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิงกลายเป็นเพียงศาสนาคารเชิงสัญลักษณ์มากกว่าที่จะใช้งานจริงๆ เหมือนในอดีตที่ผ่านมาที่มีความโดดเด่นในทางศิลปะผสมผสานพม่าลาวแบบดั้งเดิมและมีความสวยงามที่หาได้ยากในปัจจุบันหอไตรมีความโดดเด่นงดงามด้วยช่างฝีมือ ด้านศิลปะช่างไม้และด้านสลักไม้ด้วยฝีมือของช่างในอดีต

5.2 ผลการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ พบว่า คุณค่าทางสุนทรียะหรือความงามนั้นเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการหาคุณค่ามิใช่เป็นสิ่งที่เรารู้ซึ่งมีอยู่ในขณะนั้น เพราะวัตถุนั้นมันก็อยู่ตามธรรมชาติของมัน วัตถุย่อมแตกต่างจากคุณค่าอันใดการตัดสินทางกายภาพหรือทางข้อเท็จจริงก็ย่อมจะแตกต่างจากการตัดสินใจทางคุณค่าทางสุนทรียะหรือความงามมิใช่เป็นจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัยแต่อย่างใดอย่างหนึ่งโดยสิ้นเชิงแต่ว่าเป็นทั้งสองอย่าง จะเห็นได้ว่าเกณฑ์หลักที่ใช้เป็นมาตรฐานการพิจารณาความงาม หรืออารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ที่สำคัญคือการใช้ตัวเราเองในการมองหรือตัดสินสิ่งต่างๆ และอีกเกณฑ์หนึ่งก็คือการให้สังคมหรือคนหมู่มากเป็นคนตัดสิน สรุปลงได้เป็น 2 ทฤษฎีคือ 1) เกณฑ์การตัดสินเชิงปรนัย (objective judgement) ทรรศนะนี้จะอยู่ตรงข้ามกับอัตนัยนิยม กล่าวคือสิ่งนั้นๆ มีค่าในตนเอง มีอยู่จริงในตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับว่าใครจะมาตีค่าให้จะมาตีค่าให้งามหรือไม่อย่างไร กลุ่มที่สามารถจัดเข้าในเกณฑ์นี้ก็คือความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ และ 2) เกณฑ์การตัดสินเชิงอัตนัย (Subjective judgement) ทรรศนะนี้ถือว่าสุนทรียภาพหรือความงามเป็นอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละบุคคลกลุ่มที่สามารถจัดเข้าในเกณฑ์นี้ก็คือ กลุ่มอารมณ์นิยม กลุ่มความงามคือความรู้สึกเปลือยเปลื้อง ส่วนกลุ่มเหตุผลนิยม กลุ่มสร้างสรรค์ กลุ่มความงามเป็นภาวะสัมพันธ์และความงามเป็นปฏิบัติการใหม่เป็นทฤษฎีกลางที่ใช้แนวคิดที่เป็นทั้งปรนัยและอัตนัยมาผสมผสานกัน เพื่อให้เกิดเกณฑ์การตัดสินทางสุนทรียภาพที่ดีที่สุดเป็นที่ยอมรับกันได้มากที่สุด จึงนำจอนูโลมเข้ากับเกณฑ์ที่เป็นปรนัยได้จากการศึกษาเห็นได้ว่าแนวคิดทฤษฎีทางความงามสรุปได้ว่าทฤษฎีคุณค่าทางสุนทรียะเป็นทฤษฎีระบบหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินของศิลปะเนื่องจากมนุษย์มีระบบสมองที่ดีความคิดสร้างสรรค์ จิตนาการ และมีทักษะฝีมือทำให้เกิดลวดลายต่างๆ ขึ้น มีการปรุงแต่งให้มีความเหมาะสม สวยงามควบคู่กันไปเข้ายังได้เห็นถึงความสวยงาม ความน่าทึ่งหรือความรู้สึกที่สื่อออกมาจากมุมมองคุณค่า จะเห็นได้ว่าแต่ละทฤษฎีมีมุมมองที่แตกต่างกันหรือเหตุผลต่างกันส่วนความหมายเหมือนกัน

5.3 ผลการวิเคราะห์ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่าความงามของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ตามแนวคิดของจิตนิยม เมื่อได้เห็นจะมีความสวยงามดูอยู่ท่ามกลางธรรมชาติดูแล้วสดุดตาด้วยลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพม่าเห็นครั้งแรกเกิดความรู้สึกแปลกตาทั้งกับความคิด หรือจินตนาการของช่างที่สร้างได้อย่างสวยงามและลงตัวพอเหมาะกับพื้นที่การที่ผู้พบเห็นและมองว่าหอไตรงดงามและโดดเด่นเพราะบุคคลเหล่านั้นเห็นถึงประโยชน์ในการใช้สอยและความเก่าแก่ของหอไตร แต่ก็ไม่ใช่ทุกคนจะเห็นว่าหอไตรนี้งามทุกคน บางคนอาจจะบอกว่าหอไตรนี้ก็เป็นอาคารธรรมดาหลังหนึ่งไม่มีอะไรโดดเด่นหรือพิเศษอะไร หอไตรนี้สร้างขึ้นด้วยศิลปะที่งดงามของชาวพม่าหรือชาวไทยใหญ่ที่โดดเด่นการจัดวางภูมิทัศน์ที่วางหอไตรไว้กลางสระน้ำขนาดใหญ่ ทำให้ตัวอาคารถูกสระน้ำช่วยให้แลดูเด่นเป็นสง่า อีกทั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นด้านหน้าประตูทางเข้าทำให้ผู้ที่เข้าวัดสามารถชื่นชม

ความงามมันคง นุ่มนวลด้วยสายน้ำ โดยภาพรวมของรูปทรงหอไตร จะมีลักษณะสามเหลี่ยมมุมป้านป้อม มีไชราจั่วและไชรา ปีกนกคลุมโดยรอบสองชั้น เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยในตัวเรือนให้มากขึ้น และมีจั่วหน้าบันเป็นส่วนบนสุด ลักษณะเช่นนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานพม่าและลาว ซึ่งแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ความมีน้ำใจ ซื่อตรง และจริงใจของคนอีสาน มองจากด้านข้างจะเห็นได้ชัดเจนถึงการซ้อนกันเป็นชั้นของหลังคาและจั่วหน้าบัน เพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ว่างบนหลังคาด้านข้าง ทำให้แลดูรู้สึกมีน้ำหนักในการกดทับลงมาบนตัวเรือน และเกิดจังหวะ ลีลา การรับส่ง โดยเฉพาะส่วนที่ซ้อนกันของจั่วหน้าบันด้านบนสุดทำให้เกิดจุดเด่น สามารถแบ่งหอไตรออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนจั่วหน้าบัน ส่วนหลังคา และส่วนตัวเรือน

มุมมองด้านหน้า แสดงถึงลักษณะเฉพาะตัวของสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานพม่าและลาว ที่แสดงรูปทรงที่ป้อมป้าน นอกจากนั้นจังหวะของหลังคาคลุมยังมีการขัดจังหวะ แบ่งหลังคาออกเป็น 2 ชั้น ให้มีขนาดไม่เท่ากัน พร้อมกับการแบ่งจังหวะหน้าบันเป็น 2 ชั้นเช่นเดียวกัน โดยแบ่งช่วงกลางเป็นช่องสี่เหลี่ยมเป็นลายหน้ากระดานแนวนอน และแนวตั้งเพื่อขัดจังหวะให้ดูน่าสนใจ ทำให้หน้าบันสามเหลี่ยมด้านบนสง่างามขึ้น

มุมมองด้านข้าง โครงสร้างยังเป็นทรงสอบ คล้ายสามเหลี่ยมภูเขาพุ่งขึ้นสู่ด้านบนดูสง่างาม ส่วนของขอบตัวอาคารที่สอบเข้าส่งเข้าไปกับเส้นคลุมของหลังคา ทำให้อาคารถูกส่งเสริมให้สง่างาม จุดเด่นในการซ้อนชั้นของหลังคา ชั้นล่างสุดเป็นหลังคาคลุมขนาดใหญ่ และมีการแบ่งช่วงเป็น 2 ชั้น เพื่อไม่ให้หลังคาดูหนักจนเกินไป ส่วนชั้นที่ 2 เป็นหลังคาจั่วหน้าบันที่มีการแบ่งจังหวะ และขนาดที่เล็กลงสองจังหวะและตรงกลางยังมีการซ้อนของหลังคาถึง 2 ชั้น แบ่งเป็นชั้นละ 2 ตับ เช่นเดียวกัน แต่ที่พิเศษหน้าตึ้นตาและมีเส้นที่ช่วงการซ้อนกันของหลังคาชั้นบนสุด ในส่วนชั้นซ้อนมีการเว้นจังหวะไม่ให้หลังคาที่ซ้อนลงข้างล่างนั้นเว้นวรรค โดยซ้อนเลื่อมเข้าใต้หลังคาชั้นบนสุด ทั้งสองข้าง แต่ช่วงการเว้นวรรค ทำให้เส้นหลังคาต่อเชื่อมกัน เหมือนการซ้อนของหลังคาทั่วไป ทำให้แสดงถึงลีลาที่งดงามเป็นตัวลูกขัดจนเกิดจุดสนใจของการซ้อนกันของหลังคา และยังมีการแบ่งพื้นที่ของหลังคาให้มีขนาดต่างกัน ตั้งแต่ขนาดใหญ่ ได้แก่ ไชราปีกนก และไชราจั่ว ส่วนที่เป็นหลังคาซ้อนกันของหลังคาหน้าจั่วหน้าบัน ซึ่งเป็นวิธีการออกแบบระดับฝีมือชั้นครู

6. อภิปรายผลการวิจัย

ความงามของหอไตร วัดสระไตรนุรักษ์ ตามแนวคิดของสัมพัทธนิยม เป็นความงามที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนด้วยกันคือ ผู้ชมงาน วัตถุที่มีความงามในตัวของวัตถุอยู่แล้วและที่สำคัญคือการพิจารณาว่าสิ่งใดงามหรือไม่งามนั้นต้องนำเอาความเชื่อด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีของสังคมนั้นๆ มาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาความงามของสิ่งนั้นๆ ด้วย เมื่อนำทฤษฎีความงามของปรัชญาสัมพัทธนิยมมาตัดสินความงามของหอไตรวัดสระไตรนุรักษ์ บ้านนาเวียง ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรพบว่า หอไตรวัดสระไตรนุรักษ์มีความงามทางสุนทรียศาสตร์ ตามเกณฑ์ตัดสินของสัมพัทธนิยมด้วยเหตุผลที่ว่า หอไตรนี้สร้างขึ้นด้วยศิลปะ ที่งดงามของชาวพม่าหรือชาวไทยใหญ่ ที่โดดเด่นอยู่กลางสระน้ำ ทั้งวัสดุที่ใช้ในการสร้างนั้นก็ได้รับการคัดสรรใช้แต่ไม้ที่ตีคุณภาพทำให้ได้ไม้ที่ทนทานและเนื้อไม้ที่งามตามธรรมชาติ และเหตุผลที่สำคัญคือบ้านนาเวียงเป็นหมู่บ้านที่นับถือพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านนาเวียงจึงเป็นวัฒนธรรมประเพณีของพุทธศาสนา หอ

ไตรนี้เป็นสถานที่ที่เก็บคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นมรดกทางพระพุทธศาสนาที่ล้ำค่าที่บรรพบุรุษของชาวนาเวียงสร้าไว้ให้ สอนคล้องกับ ดวงเดือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ทวี นันทขว้าง ได้กล่าวถึงความมีอยู่ของความงามและเกณฑ์ในการตัดสินความงามว่า การตัดสินคุณค่าทางความงามนั้น ไม่สามารถใช้เกณฑ์หรือเหตุผลที่เป็นรูปธรรมมาพิสูจน์ได้อย่างคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ จึงทำให้เกิดทฤษฎีในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะหลายทฤษฎีซึ่งเกี่ยวกับจิตของผู้รับรู้ วัตถุประสงค์ทางสุนทรียะและความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่งนี้บอกถึงภูมิปัญญาไทย เน้นสิ่งก่อสร้างด้านศิลปวัฒนธรรมที่งดงามตลอดจนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

กล่าวคือความเชื่อด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ของสังคมนั้นมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์ของศิลปะนั้นๆ มีค่าในตนเอง มีอยู่จริงในตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับว่าใครจะมาตีค่าให้งามหรือไม่อย่างไร กลุ่มที่สามารถจัดเข้าในเกณฑ์นี้ก็คือความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ เกณฑ์การตัดสินเชิงอัตนัย (Subjective judgement) ทักษะนี้ถือว่าสุนทรียภาพหรือความงามเป็นอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละบุคคลกลุ่มที่สามารถจัดเข้าในเกณฑ์นี้ก็คือ กลุ่มอารมณ์นิยม กลุ่มความงามคือความรู้สึกเปลือยเปลือย ส่วนกลุ่มเหตุผลนิยม กลุ่มสร้างสรรค์ กลุ่มความงามเป็นภาวะสัมพันธ์และ ความงามเป็นอุบัติการณ์ใหม่เป็นทฤษฎีกลางที่ใช้แนวคิดที่เป็นทั้งปรนัยและอัตนัยมาผสมผสานกัน เพื่อให้เกิดเกณฑ์การตัดสินทางสุนทรียภาพที่ดีที่สุด เป็นที่ยอมรับกันได้มากที่สุด จึงน่าจะอนุโลมเข้ากับเกณฑ์ที่เป็นปรนัยได้จากการศึกษาเห็นได้ว่า แนวคิดทฤษฎีทางความงามสรุปได้ว่า ทฤษฎีคุณค่าทางสุนทรียะเป็นทฤษฎีระบบหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินของศิลปะสายเสีย เนื่องจากมนุษย์มีระบบสมองที่ดีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และมีทักษะฝีมือทำให้การทอเสื่อลวดลายต่างๆ เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาประยุกต์สีเส้น หรือมักจะมีการปรุงแต่งให้มีความเหมาะสม สวยงามควบคู่กันไป ซ้ำยังได้เห็นถึงความสวยงาม สอดคล้องกับ ลักษณะวัด ปาละรัตน์ (2551) กล่าวในการศึกษาเรื่องสุนทรียศาสตร์ ว่าความงามนั้นเป็นเรื่องความชอบความพึงพอใจของแต่ละคน สิ่งใดที่เราชอบ เราพอใจ สิ่งนั้นก็งามสำหรับเรา สิ่งใดที่เราไม่ชอบไม่พึงพอใจสิ่งนั้นก็ไม่งามสำหรับเรา ความงามจึงเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ไม่มีความจริงในตัว ความงามเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประสบการณ์ ความน่าทึ่ง หรือความรู้สึกที่เป็นส่วนตัวน่าสนใจของลายเสื่อแต่ละลายที่เสื่อออกมา จากมุมมองคุณค่าทางสุนทรียะกับลายเสื่อชีวิตด้วยทฤษฎีต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแต่ละทฤษฎีมีมุมมองที่แตกต่างกันหรือเหตุผลต่างกันส่วนความหมายเหมือนกัน จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับหอไตรและเข้ามาดูแลร่วมกับทางวัดและชุมชนมีการจัดอบรมอธิบายเชิงอนุรักษ์ให้กับพระในวัดและกับคนในชุมชนเข้าใจในคุณค่าทางคติความเชื่อ อานิสงส์การสร้างหอไตรคุณค่าทางคติทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางประเพณีที่เกี่ยวข้องหอไตร

7.1.2 พระสงฆ์ในวัดเป็นกลไกสำคัญในการอนุรักษ์ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของหอไตรนำพาชาวบ้านให้พร้อมเทศนาธรรมเรื่องอานิสงส์การสร้างหอไตรบ้างในวันสำคัญๆ ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ ประธานผู้นำชุมชน ครูกับนักเรียน ให้มาช่วยกันทำความสะอาดหอไตร เก็บกวาดหยากไย่ข้างนอก พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมหอไตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนมีความต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านงบประมาณ ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการจัดการพื้นที่หอไตรและการอนุรักษ์

7.2.2 ควรมีการส่งเสริมให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในด้านความพร้อมด้านการจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีความร่วมมือแบบภาคเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ

7.2.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังเรื่องความตระหนักรู้ในเรื่องสถาปัตยกรรมหอไตรในชุมชน และการอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาพื้นบ้าน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาวิเคราะห์สถาปัตยกรรมหอไตรในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอีสาน โดยเจาะจงพื้นที่ที่จะศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง

7.3.2 ควรศึกษาวิเคราะห์ลายแกะสลักที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมหอไตรและการตีความ เพื่อแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

7.3.3 ควรศึกษาวิเคราะห์สถาปัตยกรรมหอไตรที่ปรากฏในพื้นที่ชุมชน มีความสัมพันธ์กับประเพณีและความเชื่อด้านอัตลักษณ์ชุมชนและพุทธวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน

8. เอกสารอ้างอิง

ดวงเดือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ. (2553). **การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์นันทวิ จันทขว้าง**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พวง มีนอก. (2536). **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร. (2564). **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน**. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2564. จาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=30&chap=2&page=t30-2-infodetail03.html>

ลักษณะวัด ปาละรัตน. (2551). **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วสันต์ ชีวะสาธน์. (2552). **ศาสนสถานในพุทธศาสนา : แหล่งและบทบาท**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (2557). **หอไตรล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

สถาพร อรุณวิลาศ. (2534). **การศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบหอไตรในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมคิด วีระทัศน์กุล. (2545). **วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตาจาก พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก พระใบฎีกา นรินทร์ สีลเตโช, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม, ดร. ดร.สงวน หล้าโพชนันท์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางในการทำวิจัย ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงและเจริญพร ทำให้ผู้วิจัยนำไปแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาให้มีความชัดเจนมากขึ้นสำเร็จสมบูรณ์

ขอบคุณอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่มีตำราให้ผู้วิจัยค้นคว้าหาข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และครูอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชา และให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา เพื่อนๆ นักศึกษา ขอเจริญพรขอบคุณญาติโยมผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้ความอุปถัมภ์ ที่เป็นแรงกระตุ้นให้กำลังใจสนับสนุนในการศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จ ทำให้ความปรารถนาของข้าพเจ้าประสบความสำเร็จด้วยดี คุณความดีทั้งหลายทั้งปวงอันจะเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และน้อมบูชาสักการะแด่พระอุปัชฌาย์ บูรพาจารย์ทุกท่าน ขอให้ทุกท่านจงเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณความดีโดยทั่วกัน และถ้าหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความผิดพลาด บกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว คุณค่าและประโยชน์ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูกตเวทิตา เพื่อบูชาแด่พระอุปัชฌาย์ บูรพาจารย์ พระคุณบิดามารดา และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การศึกษอบรมสั่งสอนให้สติปัญญาและคุณธรรมเครื่องขึ้นสู่ความสำเร็จ